

ZUIDWOLDE – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

Het vroegere kerspel Zuidwolde lag in de oude gouw Innersdijk (lange tijd een van de vijf districten van Hunsingo). Dit gebied zou rond 1000 zijn ingepolderd onder leiding van Walfridus van Bedum. Zuidwolde moet in de periode na deze bedijkingen en de daarop volgende ontginningen snel tot welstand zijn gekomen, want al in de 11e eeuw kon de gemeenschap een kerk en toren van tufsteen laten bouwen. Het is een romaanse zaalkerk met een plattegrond in de verhouding 2:1. De muren werden opgemetseld in 'kistwerk' techniek: binnen- en buitenmuur worden apart opgemetseld (in tufsteen) waarna de tussenruimte wordt opgevuld met keien en schelpkalkmortel. De ingang zat midden in de zuidmuur. Noord- en zuidmuur bevatten elk vier rondboogvensters en werden waarschijnlijk bekroond met een rondboogfries. Bij de laatste restauratie werd in het zuidelijk deel van de westmuur nog een klein, hooggeplaatst rondboogvenster ontdekt. De vorm van de oorspronkelijke koorsluiting kon door de latere verbouwingen niet meer worden achterhaald.

In de 13e eeuw is de kerk in baksteen verlengd waarbij een nieuw, rechthoekig inspringend koor tot stand kwam. Aan het begin van de 16e eeuw werden de oude ingangen en vensters gedicht en het vervallen muurwerk deels vernieuwd in baksteen. In beide gevels werden nieuwe gotische vensters ingebroken en kwam de huidige, meer naar het westen gelegen, zuidingang tot stand. Waarschijnlijk zijn toen ook de muren verlaagd. In 1854 werd het laatromaanse koor ten behoeve van de weg naast het Boterdiep afgebroken en vervangen door de huidige driezijdige sluiting (van binnen half rond). Tussen 1846-'54 werden de gevels van de kerk blokvormig bepleisterd. De ramen kregen voor die tijd typerend lijstwerk bekroond met een soort 'kuifstuk'.

De toren is iets ouder dan de kerk. Boven het lage, vlakke deel van de torenmuren zit een venster te midden van vier spaarvelden. Daarboven een rij van zeven spaarnissen, dan een dubbel venster dat in de 16e eeuw is gedicht en later in west- en zuidmuur plaats heeft moeten maken voor een wijzerplaat en tenslotte weer een rij van negen kleinere spaarnisjes (in de westmuur zijn zes spaarnisjes verdwenen; de wijzerplaat van de klok zit daar hoger en de reparatie in baksteen is meer naar beneden begonnen). De toren begon al vroeg te verzakken en men staakte de bouw vermoedelijk vóór het aanbrengen van de klokkenverdieping. Omstreeks 1638 werd de toren verhoogd met de bakstenen geleding inclusief spits. De toren werd zodanig verhoogd, dat het overhellen van het tufstenen deel grotendeels werd gecompenseerd.

Het langgerekte interieur oogt ruimtelijk (of leeg). De balkenzoldering van vroeger heeft plaats gemaakt voor een gedrukt houten tongewelf dat met stuc is afgewerkt. Een aantal interieurstukken dateert uit het tweede kwart van de 17e eeuw: de barokke kansel en delen van het oude doophek die zijn verwerkt in een hek voor de kansel uit de 19e eeuw. De ouderlingen- en kerkvoogdenbanken en de zware barokke avondmaalstafel zijn vermoedelijk in de tweede helft van de 17e eeuw gemaakt.

Het huidige orgel is in 1817 gebouwd door N.A. Lohman met snijwerk van Mattheus Walles. In 1836 werd het door de gebroeders Lohman uitgebreid en in 1895 door J. Doornbos ingrijpend gewijzigd en herplaatst op een vergrote galerij. In 2009-'10 heeft Mense Ruiters het orgel gerestaureerd.

In 1997-'99 werd bij een grote restauratie onder andere het pleisterwerk en het meubilair hersteld. Bij dezelfde restauratie zijn onder de houten schipvloer uit de 19e eeuw 27 kale zerken gevonden (tien ervan komen uit de periode 1632-'61). Misschien een collectieve inkoop door de kerkvoogdij ten tijde van de herinrichting in de 17e eeuw, bedoeld om door te verkopen. De stenen waren in een dermate slechte toestand dat besloten werd, op twee zerken na, ze te conserveren onder nieuw aangebrachte vloeren. Deze twee zerken liggen vóór het koor nog in het zicht.